Մ Ե Ղ Ո Ւ Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ի

Հրատարակության ստորագրությունը ընդունվում է Թիֆլիսի մեջ Հրատարակչի տեղ, և գրասենյակ Պարո Աբեղի Աբեղեանցի գրատան մեջ, իսկ ուրիշ տեղացիներուն Պատուելի Հոգեւոր տեղապահներուն միջոցով տրվի:

Հայ լրագիրը շաբաթը մի անգամ է լինի տարին շաբաթ օր, և գոյնին գինն է մի տարի նախ քան թղթակցելուն և քան առաքելու ծախքերը:
Այն որ ուզենայ վաճառականությունի համար ուրիշ գործի վերաբերեալ յայտարարություն տպել լրագրիս մեջ, տալի 4 տողի համար ինչ չափ որ լինի 1 հոդի արծաթ:

Լ Ր Ա Գ Ի Ր

Կ Ո Գ Հ Ա Կ Ա Ն Ր Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն Ե Ւ Ա Զ Գ Ե Ւ Ի Տ Ր Ա Կ Ա Ն

Հատոր ԽԱ. Ընտիր տարի. Պարսի 15 1858 տարի:

Ա Ղ Գ Ա Ծ Ի Ն Լ Ո Ւ Ր Ե Ր Ի Ց

Թիֆլիզ. Պարսի 10: Ընդ հարեւ յետոյ ժամ 4 փոխեցաւ առ Ա. տուտուած Հայկազուն երեւելի իշխանն մեր Պ. Ներսէս օտ Լինֆանտերվի Վասիլ Յովհաննեան Ռեհեռատեանց, որոյ հորատատը մեծ ուշադ և կսկիծ պատճառեց բնչպես իւր ամենատերիկը Պայծառատեսչ ազգակատարին, նմանապես և ամենայն հայրենասիրաց. անմոռաց նորին Հանգուցեալոյ յուզարկաւորութեան և Թաղման հանդեսն ցաւալի արտեւ կը հայտարարենք ըստ ըրեալս հետեւեալ համառաւտ:

Մեկտ. Պետերբուրգ փետրվարի 6. Ըստ ըրեալս նախընթաց 10 Հանգստեան հրատարակեցինք Յովհաննես Յովհաննեան Ազգարեանցի մեծատուն իշխանի վախճանը առեալ քաղքիս Կոմիտա լսագրեն, այժմ առնելով ի Մոսկովյ ուսուցիական յուզոյ Օրմայրի Պոեթանց հանգուցեալոյ յուզարկաւորութեան հանդիսի մանրամասն նորոյ անցքն փութանք տալ ի գիտութիւն ամենայն ազգասէր մերոց համազգեաց, զոր աչքոյժ և երախտագէտ եղիտասարդն այսպէս ստորագրէ:

Մնձանուն և բազմերախտ իշխանն մեր և Պատուական Յովհաննես Յովհաննեան Ազգարեանց յետ ստիպուօրեայ հիւանդութեան վախճանեցաւ ի Պետերբուրգ ի 6 փետրվարի ուրբաթ:

Ընդ բոլոր ամենայն հանճարոտ հոգւոյ ազնիւ հատեալ ի Մահիկ մեծ տիրութիւն և զգալի ցաւ պատճառեաց այն աննման մարդկանց սրտերի վրայ, որք վայելել կամ դեռ վայելում են հանգուցեալոյ մնծամեծ բարերարութիւնն, մանաւանդ Նորին Ներսէս Ռեհեռատեանի ուսուցչաց և ուսանողաց մէջ լսվեցան դառնագոյնք և անհամար ափսոսանք, և ոչ հարցաքան որդի կ'ողբայ այնպէս սրտառուչ իւր ծնողն մահը, ինչպէս որ մեք ամենքեանս ստացաւութեամբ կոծեցինք մեր անմոռանալի Բարերարի և Տէրտն անդարձ և անհնարին մահն, բայց ի՞նչ կարելիք անել Աստուծոյ անդառնալի վճռին, ոչ ի՞նչ կարող է հակառակիլ, որ միանգամ սահման ունի գրած, որ ամէն մարդ իւր աշխարհային անցաւոր կեանքէցը յաւիտենական անանց և անմահ վիճակը փոխոի, վասն որոյ ասկաւ ինչ մեք մեզ ու մեզ միխիթարելով և քաջալերութիւն առնելով, նոյն օրը մեր Ազգարեանց Հնմարանի մեծ մասը (որոց մէջ էի և ես և իմ հայրն) և վերին դասատանց աշակերտքն Թատուի իբր 20 հոգւոյ յատուկ ընթանալ և երախտապատուհիւնը Թողնել ցանկանալով յայտնի անել, շոգեվար երկաթուղի կատարով դնայինք ի Պ. քուրդ, ուր փետրվարի 8 ին նախաճաշը և երեկոյի մերաշնայ և օտարազգի ասուհասնատրը խառն հաւաքեալք Ազգարեանց Իշխանայ տան մէջ քահանայից և եկեղեցական սպասաւորաց հետ, ուրոց առաջի Հայրն իմ ասաց Հառ գամրանական յիշեալ Հնմարանի ամենայն աշակերտաց և վարժապետաց կողմից, որոյ օրինակն ունիք տեսանել այժմ, և ապա նոյն բազմութեամբ հանգուցեալոյ մարմինը մեծաշուք հանդիսով տապանք առաջ Պատարինեի անուամբ քաղաքի մէջ շինած Հայոց եկեղեցին: Միւս օրը ամէն 9ին պատարագեց յետոյ մի ուրիշ Հառ կարգաց առաւերին լեզուաւ Մոսկովու Յարութիւն քահանայն Աեօրչեանց, որ մեզ հետ եկամնեցիցը մեկն էր: Հառաջ յետոյ առելի ևս հանդիսով և ժամկոչով և տէրութեան երեւելի աստիճանաւորներով յուզարկաւորութիւնը սկսաւեց այսու օրինակաւ:

Ամենի առաջ երթային կարգով Ջուխա Ջուխա Հնմարանի աշակերտքն, նրանցից յետոյ ուսուցիչքն, որք հանգուցեալ Այտերական նշաններըը ունէին գլխերին կարմիր մահմուդ բաճկոնի վերայ. նրանցից յետոյ դասերք, քա-

հանապ. և Գերապատիւ Աստուածատուր Եփրեմ վարդապետեան Ա. ԼՄենեանց։ Ընդհակառակ մարմինը դրած էր փառաւոր և մեծաճոխ դագաղի մէջ, և տանուքէն Պետերբուրգ մայրաքաղաքի մէջ եկած էին մինչև ծովեզերքը և անկից առ բազմաթիւ տունեն ազգականներ մեռելոյն և օտարազգի անձինք եկեր մինչ՝ ի հայոց հանդստատունի և կեղեցին, ուր քաղաքին դուռս և հետու ի բաւական յոյժ Գագաղին չուտ գալու էր շքեղազարդ կառքն, և նորանոր յետոյ երթալին հանդուցելոյ վեհմահոյլ ազգականք և բարեկամքն, ամենք կառաջ և շուտ հետեւակ, այլ ուձախ կողմեն գնային կերտահակերք (որք առաջերեն ֆանիլ շչեկ կոչեն)՝ և ձիաւոր ղնուազք (ժանդարմա)։ Ա. յս կարգաւ գնացող հասանք Հանգստատունի առաջ Յարութեան եկեղեցին, որոյ մէջ բեմի առաջ պատրաստած կայր նահատոյ գերեզման։ Գագաղն և հանդուցեալն կարգն ազգականքեն աստրեալ յետոյ՝ ազգականց Հեմարանի որդեկից աշակերտներեն երկուսը մի մի Հառ կարգացին հայերէն և ռուսերէն։ Հայերէնի օրինակը ահա միս Հառերի հետ ես տեղ կանեմք։ Հանգեալ յետոյ մարմինը արտատուօք լեցուցին գերեզմանի մէջ, որոյ և վերջացուց պրպտի տեսարանն այն։

Ա. յս օրինակ եղև վախճան և աւրհնեալ մեռելոյն ի գերեզման հայոց Լուրց մերոյ ամենապատուելի և ամենասիրելի Իշխանի Ա. ղայ Յակոբեան Ազգականց բարերարի և անմոռանալի անհատիք Հոգաբարձու ի ուսումնականոցս մանկանցն Հայոց։ Ընկերդ Հանգրիմ խօսել առաջ Հանգուցեալ կինոջ վերայ, որովհետև այն ընդարձակ պատմել է Հայոց ,, Յիշատակարան առաքելոց ,, ազգականց, առաջեալ գրքի մէջ, յորմէ հետաքրքիր բանասէրն կարդալ է առեղեակ լինի առանձ Ա. ՀակոբեանՀ ածնոյն ազատ ազգային բարեգործութեանցն։ Ա. յս մեղ և ամենայն ազգին Հայոց այսուհետև միայ մաղթանս և պատրաստս առ ամենաբարձրեանն Աստուած վերահասնել, զի հանգուցելոյ հոգին խր լուսեղէն Հարանց մէջն հանգստանիլ, նորա մարդկօրէն յանցանացն զԹողութիւն նեղնիլ, և որք մնացին յաշխարհի կենդանի չիցեն նորա հաղագաւ Ա. ՀամայնՀ Ա. ղայ Հայրապետ և Ա. ղայ Գ. ազար Յովակիմեան Ազգականք Հանդերձ ամենքիմբք, գասեցօք, վիճակիք և ամենայն ազգականօք իւ բնակ մխիթարիլ զամենեսեան Հոգոյն իւրով սրտով, վարատուլ զարեղ բազատ խաւարն որոյ նոցա, երկարիլ նոցան աղատատհն մինչև ի վախճան աշխարհի վասն իւրեանց անհասմոր և անճահայիշատակ բարեացն, զոր արարին և առնեն յօգուտ ի պատու և ի փառս Հանդրիմն ազգին Հայոց։

Աւտսիչ և վերատեսուչ Ազգականց Հեմարանին Ա. րեւելեան Լեզուաց Օ. ծմոյը Պ. ետրոսեան։

ի 20 փետրվարի
1858 ամի։
ի Պետերբուրգ։

ՀՆԱՒ։

ԴԱՒԹ ԱՆԱԻԱՆ

Աստուած ի հանգիսի յուզարկաւորութեան Հոգւոյ ընտանեաց Ճեմարանի Ազգ. Լազարեան Լեզուաց Տ. Յակոբեան Ճ. վախճանեան Լազարենց հանգուցելոյ ի Տէր, 6 փետրվարի. ի գ. ուրբ.։

—

Օրը քաղցր անդամ տխուր էր մեր, և զոր միւս ևս անգամ ցանկայարն տեսանել ի կենդանութեան ընդ յարկաւ Ճեմարին պիտի թեանց յուղարկաւորութեան որոց մերոց, տեսանելէ ահա զայոր ի դագաղ։ — ի գագաղ տեսանելէ յանկարծատակել վիշտ և ի տրամաթիւն որդոյելացս զատակոյ, որդեղբայրս առեմ Հեմարանի և վաղճատեսաց։

Ո՛չ այսպիսի մէկն անձնոյ մեր հանդիսել սրբատուչ և յուսալէն տեսարանի. ոչ այսպես անշարժ, ոչ այսպես անտեսանելի անարատ զԲոր ընթանալ կամ ընդ տեսանել, ո՛ իմատնագրել Հոգի մեր, զ ընթանալ տեսիլ՝ յորոց տեսիլ իրարանցման լեզուք բանս առ յուսաչքդիմս թեան աշակերտաց յատուկս և ի վարս բարիս։ Ա. յլ տեսիլ, անկին այն ուսուցք մերոյս բարերատաս թեան, անկին և այն ժամք մերոյս ուրախ թեան։

Ընդ Թողիք գիշեր, Հոգին, Հոգիք գիմատակերամ ոդեղիրտ յանահնկարն ի հասելոմ ժամու՝ վասն թանալ Հետելոյ ի վարսոյ ի հանդիսատ, և յատաժանմանալ կնոջ կինացս ի միջանձնատեսն անդանել։ Ա. յլ զի Յաւանականին է այս վիճակ անդարձ, մեռ մեղ յոյսամ Հետ՝ նորան լսել հատակելոյ տեսիլ զոր ուրախ զերկնատեսոց Հոգոյդ ցգուան գերեզմանի։

,, Ընթ զարգարս թեան ոք սիրէ, տեսէ տուր Գիրն, վասնզի ոք նորա տուրկիտ թիւնք են ։ Յովհան. Ը. 7։ Օգոյս ի Քեզ տեսանել ոք տեսիլ զոր տեսանել, ի Քեզ տեսիլ ի միջանձն Պայազատ ազգականն տեսիլ, որ յանձնոյ ի կենդանի ոչ դադարեցիր յատաչրիմնալոյ ազգանուրդն վարսոյ տեսիլ հատարկան օգտի. այն զի ծառայեցիր Նոա Աստուծոյ՝ հատատոյդ ուղղաթիւնամբ և բարեպաշտութեամբ, ծառայեցիր Յազատարի և Հերտթեան՝ հատատարմութեամբ և միտաղու բարոյն ջանիւք, ծառայեցիր Ա. զգե Քոյդ և ի կեղեցւոյ՝ սիրով և չիրանութեամբ։ Ես թեպետ ոչ անվարձ յատեղս մնացին այն Քո վարսոյդ ի շնորհաց Օրատատատ. Ինքնակատարն ամենայն Քոյդ, տեսիլ հատատացիալ անեղիրոյ՝ թե կան այդարոց և յերկինս վարձք, և յիշերով ամանդ ամենայն գանգիլ են զայն վրա ,, Ընդարձ յատեսան կնոջն, և ի Տեսանել վարձք նոցա, ։ Յովհան. Ե. 16։ տատացուք միաձայն բարերարեցս առ ի Քեն վարժատեսք և աշակերտք։ Երբ, երջանիկդ մեր Հոգի առ որ կատարող։ երթ հանդչիլ խաղաղ թեամբ առ հանդուցիկն աշխատեցոյ Քրիստոս, առ լոյն, առ կեանքն, առ աղբերն անմահ թեան, առ Ա. ն՝ որ վերստեսա կնոջն լոյս

խառնուն իւրմէն առնուրդներով բնթռնով։ «Որ հաւատայ յիս՝ ունի կեանս յաւիտենական, ասէ» Յովհ. ժե. 28։

Օրհնեալ է Աստուածն հոգւոց և մարմնոց՝ որում և փառք, պատիւ և երկրպագութիւն յաւիտեանս։

Հրատարակեալ և առաքեալ

ի Մեծոց Մարեանց։

Ն Ա Ւ Ի

առաքեալ ի Թաղման Հոգեւորական ի Գևորգեան

Ա. ԼԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵՂԱՑՈՅ,

Տ. Յովհաննու Յովսեփեան Ալաթեանց։

Գոյժ անակնկալ մահուան բարեխնամ Հոգեպատ Հովիւդ յանդուգնեալ ընկղմեաց ի սուգ զգաստ որդեգրաց նորոյ ընդ Հերովդ քաղքապետի Հովանաւորութեամբ։ Պատճէն մեծ է իրաւամբ այս, որ ոչ միայն զմեր՝ այլ և զամենայն հաւատացեալ ազգաց ընտ ղեկուցս անոխակալ Բարեխնամեցաւդ։ Արդարև է առաքելական ասացուածն, ուրանոր խոնհն երախտագէտ որդեգրեալ ազատութեան ոչ զիմանալով զգորմագութեան ծնողիդ։

Ընչաւէր են երախտիք և բարեգործութիւնք առնառատ Հոգւոյ բարեպարի, և յանհնարելին է մեզ ամի ամի ի թիւ ածիանալ զազալնչման բարեգործ թիւնդ։ զի զրահատակ կեանս Հոգւոյ ոչ նուիրեցիք յօդուած ազգի և եկեղեցւոյ։

Ոչ վաղն էր և պարծանք առնու Ա. բանեան և ամենայն պաշտպան զաւակացս նորին, փոխեցաւ յանդարձ կենցաղոյս յանդունդս, Հոգեալ մեզ զառաքելոնս Քեռանդ իւրաց և եղեր գլխաւոր, որք յաւերժացս այնմ անշուշտ պանծան նորա վաստաց գործոց ի գործս։ Ա՛հ, յոյսի՛ հիասէ Ձեզ մեզ առ անմիսիթար։ զի զգաստացուխս լինդան՝ որ երախայս մեզ կորդայք, տեսանելիք լուսոյ։ քաջարեգործ Հովն՝ անշարժ Ճացեալ։ զլուսաւորէ և զարթնանեսուս սգոյն՝ կախարդեալ։ Ա՛ն պիտի իւիք մանրի ի մեզ ամենայնուցանել զմեր վիշտս, եթէ ոչ յոյս ամենակալ Հովանաւորութեան Քեզ։ և եղջանիկք լինեսք՝ եթէ յաջողիք մեզ ժառանգորդ Հերոդ լինել առաքինութեանց։

Իսկ ի ժամուս պարտ անհրաժեշտ համարիմք մեզ՝ զվերջին մատուցանել յարդանս խոնարհակրօնք մերում ոգեհաճեան սիրով և ընծայեանդագին աղերսանօք մաղթել Ա. բարձրեալեանն հանդուցեալ՝ զառել զպատճառաւ բարեպաշտ Հերոդ որդեգրեալ՝ ի գոյս ընտրելոյ իւրոյ յիւրութիւն արքայութեան, և տալ կեանս ընդ երկայն աւուրս Հոգեպատ Հերոդ Ա. ազգապետին Հայոց Ա. ազգիս՝ ի լինելոյ նահապետիկ բարեգործութեամբ զմատուցելոյսդ բազմ մանկանցդ, որք դեռևին մանկանց, որք դեռևին դան յամենայն կողմանց ի տուն խնամատիդ՝ ի հոգեւոր կեանս յերջանկագոյնս առ Հայր ողորմութեան։

Հ8 փետրուարի· 1858 ամի·

Հրատարակեալ և առաքեալ ի Վ. Յովսեփեան Ալաթեան, յաշակերտէ Ալաթեան Ա. ԼԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵՂԱՑՈՅ։

Ձմեռնոյս անմոռանալի ազգասէրը լսելով իւր մեծաւորք և հեռաւորք եղբարցդ բարի և օգտակար աշխատութիւնն և ամենազովելի ազգասիրական գործերն ուրախանում է հոգւով, փառաւորում է Տեառն սիրոյ առաքինութեամբ։ և լսելով և զչքաւ ջանք է անում իւր զգացմունքն յայտնի անել աշխարհի, և թէ որ ձեռքը գալիս է, չի խնայում զհին նրա համար ամենայն կարիքն ինքնին, որ այն ազգասէր Աշակի դիտաւորութիւնն և սիրեալ խորհուրդները ծաղկին, պտղաբերին և շատ բանի մէջ կատար և պսակաւոր վերջացը գիտուն և օգտակար հանդիսանան։

Ա՛խ, քանի՛ ուրախութեամբ և մեծ բաղձութեամբ ինն և տատանօտչին անհատ անօրինութեան յաջողութիւն համարելով լռութեամբ այն երկեր բանիերուն Ա՛նթարեան Ա. ազգապետող դարձն իւրեանց հարազատ մօր ծոցը, և միաւորվին անբիծ սիրով իւրեանց սիրելի տղի հետ, և ապա ջղջղդանալին նոցա զեղեցիկ Հոգեպատ տանի Գալփեանեան։ Ձեմարիտ է բանն Աստուծոյ «Ամէն բարի պարգեւ զուարթ, ամէն, ամէն հոգեւոր բարի ոչ միայն զուարթ պարգեւ, այլ և կիսպէս և ընդհատ։ և մեր ամենայն գայթակղութիւնն վասն և բարեբարի անընդմանելի կրակով ուրախ լինան։ Ա՛մենայն տեղեաց լաւ ենք ստանում, որ մեր ամենասիրելի Ազգայիններն պատրաստ չենն, միայն իրանց անձնական գործերովին չենն զբաղուած, ազգասիրութեամբ լինով չենն մեղաւած, անդադար բաներով հետ չենն ընկած. իրանց ազգի, իրանց բարեկիշատակ Աբրահամեանը հետևելով դիշեր ցերեկ մտածում են իրանց կեանքը, միտքնիերը և աչքերը դեռ դեղն են Թադեում, և ուրան ուրիշ լուսատուներ և իմաստուն ազգասց մէջ լաւ լաւ բաներ են տեսնում, յանկարծում են իրանց ազգի մէջը տարածել։ Թէրեզեանը առաջ մին Հոգեպատ կար ընծայած ազգին յարժանապիշատակ Գեորգ տղայ Ա. բժշկապետ, այժմ մինը չպես է դառել։ Իրերիսանը առաջ մին լուսաւոր ունէինք, այժմ լուսերների և օգտակիների թիւը մինչև 20 է հասել։ Որ քաղաքն է, կամ որ տեղ մին, որտ մէջն Հոգեպատ մեծատարծութեամբ և ուսում ասերը մին ազգասիրական մեծատարծութեամբ երևելի չենն դառնած։ Ա. ատեան աշխատասիրութեամբ մեր դպրոց մտրդկանց աչքերը սկսել են բաց ընկել, և ամէն անձն ցանկանում է, թէ ինքն և թէ իւր որդիքն շատ կամ փոքր գիտութեան ճաշակը առնուն։ Ա. հաստատում են ամենքան, որ իրանց հետ իրանց անուանքն էլ չմեռնին, չանք են անում ամենայն կերպով՝ որ մի բարի յիշատ

տակ Թողնեն աշխարհիս մէջ, և էս է պատճառը, որ այժմ մի քանի գեղերումն էլ սկսել են վարժատուններ բաց անել, և անկարծելի աեղերումը գըրեր տպել և ուսումնական բաներ հրատարակել։ Մեծ ուրախութեամբ սրտի կարդասիրիք Ա.ըշալույս Ա.բարատեան օգոստի մէջ՝ ի 15ին նոյեմբերի 1857 ամի, Թիւ 558, Թէ վերապատուելի Կարապետ Ա.արդապետեան Շահնազարեանց, որ գոնէի՝ ի փարիզ մայրաքաղաքի Գաղղիացւոց և անդամ է կարգած Ընտրական Ժողովոյն Ազգային Տեառց Լազարեանց և Գաղղիոյ Ա.բգելեան ընկերութեան, օգնութեամբը բարերարաց և ձգամբը իւրովք հատատել է Հայկական տպարան՝ ի փարիզ, ուր մատրեալ է տըպել հայերէն գրեանք. բայց յայսմանէ յայտնէ ամենուցուն իւր կամքը վաճառել իւր տպարանիցը օգիմնի հարկաւոր եղած հաղիը ձուլած հայերէն տառեր։ Ընդ այդ գործոը Ա.արդապետի յիշեալ Թղթոյ օրինակին բանասիրաց հանար։

Ա. Ա.

Փարիզ, 27 հոկտեմբերի 1857.

Ա.ըդոյ հրատարակիչ Ա.ըշալույս Ա.բարատեան, կարապետ Հայկական օգոստոց,

ՈՂՋՈՅՆ՝ Ի ՏԵՐ։

Քաջահմուտ մեծամեծ սքանչելեացն՝ ըղձս գործեաց և գործէ տպագրութիւն մանաւանդ՝ ի մերում դարս. յորում միաք մտըղոց զերծեալ՝ ի կապանաց խաւարի և խաղաղեալ զլուծ տգիտութեան և անշարժութեան՝ յաջպարեղ շարժման և գործունէութեան փութոյ մտանել, բայեաւ հատատեցի սատարութեամբ բարերարաց և մեծամեծ ձգամբք Հայկական տպարան՝ ի փարիզ քաղաքի, յորմէ ծնցին վերստին փայք ընդ փայք պանծալի երկիք մերոց Լամենեաց ձեռագործելոց յանմահութիւն՝ առեալ զինքեանս մտցոյ և մրոյ։

Պանծացան այո՛, արդ՛ բարեկամ՝ յայսմըյոք բազումք՝ ի մէնջ բերանով՝ ի փայք ազգասիրութեան, այլ արդեամբ զանձանցն զշահ նախատաս վարդապետեացն քան զհատատարկացն։ Ա.յլք ևս մտեալ՝ ի չարաչնութիւնէ՝ ըզմուրը և զմտամոլ ծառայեցուցին յանձանց պէտս, զմանուհնագործութիւնն փոխարկեալ՝ ի մենամաճառաւութիւն։ Ինձ ոչ այդպէս. էրը զի ըստ իմ կարծեաց ամենայն ինչ վասն հատատարկաց է և նորա վասն սահմանեալ սիրոյ։ Սակայն էրբ զնա միայն ունիմ այս ձշմարիտ և անկեղծ բարեկամս ազգին՝ որ գոն գործէ ամէնեցուցանել յաղքին ըզԹէև տպատանից և յառնուցանել զգինս ապետ զըգոն։ Ձեր սակս հրաւէր կարգամ առամինացն ուսումնականս ազգի մերոյ ծանուցանելով նոցա Թէ տպարան մեր պատրաստ է տալ զամենայն պիտանի գրուածս մերով լեզուաւ գրեալս, միայն Թէ չկրկնեն՝ ի նոսա բանք ինչ հատատակ համառատութեան, բարի վարուց, օրինաց կրօնաց գաղղիոյ, նա մանաւանդ վարդապետութեանց առաքելական եկեղեցւոյ Ա.յսոցմանեայց։ Ա.ելորդ համարիմ կրկնել առաջն Թէ՝ տպագրութիւն մատենիցն լինելոյ հնամաք փայք, մաքուր և համեմատաբար 20 առ 0|0 պակաս գնով քան զամենայն տպարանս մերոյ ազգ բայեալ՝ ի սահմանս կայսերութեան Ցռաքիոյ և որաաքոյ։

Ընդ յայսմանէ լսեմ Թէ՝ ինքնակոչ աղգասէրք ոմանք կամ ոչ ընաւ կամին վաճառել զտառս իւրեանց տպարանի, կամ եթէ հաճին և զբիչն 12 ֆրանքի վաճառեն բայ՝ ի մարսէ և՝ ի ծախուց հանուագոցէ։ Մեք ընդհակառակն յանձն առնումք վաճառել զմեր տպարանիս տառս քիչն 8 ֆրանքի՝ ի մեր վերոյ հաշուեալ նաև ղծախս հանուագոցէն և զմարսն Գաղղիոյ, դրոս և խոտանամբ ձրիապէս առաքել յամենայն ծովեզերեայ նաւահանգիստս քաղաքս Միջերկրականին և Սեաւ—Ծովուն։

Սակն եթէ գոյն որ, որ կամիցի տպել տալ՝ ի մերում տպարանի զհայերէն դիրս ինչ կամ գնել զմեր տառս (որոց տեսակն առ այժմ 6է և ամենեցոց է տալու առ սակաւ), Թող հաճեցի այնպիսին խոստել ձերում արժանապատուութեան։ Մեք և քաջ ձերոյ պրուԹեան լրատուք փութապէս զպահանջ նորա։ Ա.ւելի տանելոյ մերոց է յոյժ ազնիւ և հատքն հալեալ ձիւռամբ և ոչ Թէ մեքենայիւ։

Ա.ահեցարուք, արգոյ պարոն՝ ընկալնուլ զյայտարարուԹիւն անկեղծ յարգանացս, որով պատիւ անձինս համարիմ ճանալ

Ձերում ազնուութեան
նուաստ ծառայ,
Կ. Ա. Շահնազարեանց։

Լոս օրերս հատաւ մեր ձեռքը և մի յուշակ ուսեալ և տալիլի գրեանց յօրինելոյ յարժանահիշատակ Աղթամարցւոյն Ա.բել վարդապետէն, զոր փութամբ հրատարակել, և ապա ասել մի քանի խօսք հեղինակ Ա.արդապետի մասին։

ՅՈՒՅՍ։

ՏՊԱԳՐԵԱԼ ԳՐՈՑ ԱՐԻԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ։

Ընդհանուր Համաշխարհական պատմութեան.
յամի 1844. ի տպ. Լազմիածին։
Ընդհանուր սիրատարծութեան Կերսիսի Ե. կաթուղիկոսի առնոյն Ընդոյ. 1844. ի 0 մեռնիս։
Ընդոյատանեայց Ա.արդապետի մը խօսք ընդդէմ Պապականոյ. 1855. ի Կոստանդնուպօլիս։
Պաշտպանութիւն Ընդոյատանեայց ուղղափառ Ս. Եկեղեցւոյ. 1854. ի 0 մեռնիս։
Ընդհանուր Տորդութիւն Ընդի. 1855. ի Կ. Պոլիս։
Պատմութիւն մենաստանին Ընդրիմոյ ի Շիրակ. 1856. ի Տիփխիս։
Ա.ինչ գաղթականութեան Ընդոյ Տրապիզունս. 1857. ի Կոստանդնուպօլիս։

ՏՊԱՏՐԵԼԻ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՑՆ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ

Պատմութիւն Հայոց՝ ի 1761 թուականէ ցի1857։ Հրատարակեալ Միխիթարեան պատմութենէն։

Հմուտ Թիւն Հրիտանիական հանուածոյ։ (Աստուածաբանութիւն դպրոցական)։

Հրիտանիական Այդպատկերութիւն աշխարհագրութ։ Հարց պատասխանութեամբ։

Հերակլես Մելիքեանց։ Թատրոնական։

Խոհակ և Մեսրոպ։ ,,

Ընդհանրութիւն Յիմնական Հայաստանի։

Աստղագիտութիւն Պնաց բոլորանման Հայաստանեայց։

,, Հրամանքն և Արարչագիտ Ազգաց։

Պատմութիւն Հռոմէից Հայաստանեայց Ընկերցող Համեմատական։

Պատմութիւն հաւատոյ, հերձուածողաց եւոյն։ Ընկերցողն Հայոց։

Ազգ գաղթականութեան Հայոց Ղրիմայոյ։

Թանդարան Հայկազեան ամսագիր։

Հոգևնակ վերջին 18 կամ տարի եւ անոնք գրեանց Հ։ Ա.ին վարդապետ Միխիթարեանց ի ընկ միարան սրբոյ աթոռանդին մերոյ Լիմիածնի, և զանազան անխնայ աշխատասիրութիւն նորա ոչ երբէք պակասեալ անոնք, ուր և իսկ նոր պատրաստ ծառք՝ ուր որ անկաս, իւր պատրաստ անխոտան կատար։ Այս ստուար և մեծանուն Միաղթարան Անոր վարժապետին Միսերեանց Օմիւռնացոյ, և որպէս անկեղծ երկի իւր գրաւոր գործքերուն, Հղնակի պէս նոր Հղիա Միսրոյ հոգին հանգուցեալ է իւր վերայ, որ երբեմն բարի մտերիմ աշակերտ Այդպատկերին երջանկանալով, վայելչութիւն դրչութեան նորա, գեղեցկութիւն ոճոյն, դիւրիմն և ամենապարզ քաջ Հայկաբանութեան և Հնախօսութեան ժառանգեալ է յանձին լնելին, քան որոյ և ոչ միոք դպրութեան և աղգային խթախտանոց արժանի է այս Այդպատկերս ծաղկեալ երիտասարդական առոյգ հատակաւ և աստուածատուր շնորհօք ի պատուս և ի շահ ամենայն ազգիս Հայոց։

Հարանակութիւն և վերջ։

Այդ Այն դպրոցին։

Հռոմէից անկրատութենով Հոյնքը սկսեցին Այն քաղաքին 1046 Թուին, բայց քան տարի չանց կացած խռովեալ իրանց ձեռքին, և համարեա թէ բոլոր Հայաստանի մեծ մասը Թշնամեաց ոսկ տակը ընկղմացաւ, գաշտերը արիւնով ներկվեցան, և ջրերը սրիւն գարձան Պարսից զօրաց ձեռքին, որ 1062 Թուին Պարսից Թագաւոր Ալփասլանը կամենալ սկսիլ բոլոր Հայաստանին, ժողովեց անհամար զօրք և գնաց Հզուտնից աշխարհի վրայ, և մեծ կոտորած արաւ, յետոյ չդանխեթու վրայ որ Վրացւոց ձեռքն էր, առաւ Ա.խալքալաքը և կատարեց մտադրութիւնն, քահանայք ու Եպիսկոպոսները, կաղապատեց քաղաքը ու գերի վարեց բոլոր չափահաս ազերանգը և աղքկեանցը։

Ետ օրհնակին արաւ և Հաստատութեամբ և ուրիշ տեղերուն Վրաց աշխարհին։

Յետոյ 1064 Թուին յետ դառաւ դէպ՝ Ա.բարտեան աշխարհը, և ինչպէս անցած ամիս Թափից բարկութեան կարկուտը Հայոց ազգի մեղացածներուն վրայ, և Հանարեա Թէ բոլոր աշխարհը ապրնտով ներկից և գերից։ և ինչպէս կրակ լափից սաղ երկիրը։ Ջարտախտացած Հոյտի արիւնհեղութենով, աւերածով և գերութենով դնաց Հորագետաւ կողմը և վեր եկաւ Այնի քաղաքի Հանդիպաւ։ Այն ժամանակը Այնի քաղաքի կառավարիչները էին Բագրատ ամուսնով Հայ իշխանը և Գրիգոր ամուսնով Վրաց իշխանը Բագրատունի որդին։ Ա.լփասլանը սկսաւ նեղով քաղաքի բարձրութիւնը, և պարսպի ամրութիւնը շատ զարմացաւ, և քանի մի օր չորս կողմը բռնած, միայ էր ածում, Թէ ինչ Հնարքով կարող է առնուլ, որովհետև յոյս չունէր կառավ առնելու։ Յետոյ առաջ տարաւ մնդրիկ, որ ասողին, Թէ ձեր կողմին կարելի է պատերազմ տալ, սակայն որ ամէն կողմին էլ մօտ գնալ չի կարելի, բայց մէկ կողմին Հնարը կար պատերազմելու, էին էլ շատ դժուար։ Հրամայեց Ա.լփասլանը կանգնացնել էն կողմը մեծ և զարհուրելի բազան։ Երբ որ տեսան Այնեցիք Թշնամեաց բազմութիւնը Թափված քաղաքի չորս կողմանը, շատ վախեցան, Թէպէտ քաղաքի ամրութեանն յուսալով պատերը պնդում էին, բայց չունեցալով պատերազմի պատրաստութիւն և ոչ բաւական զօրք, շատ էին նեղամտում, և երբ որ Թշնամիքը սկսան շարժիլ և բարձրել խրիլ պարսպին, սակայն վախեցան և աղաչելի ձեռք տուին։ Իսկ Բագրատ Իշխանը ոչինչ Հնար չդանելով ժողովեց՝ քաղաքացոյց քաջ մարդիկ և առաւ քանի մի գինուոր, սկսաւ քաջութենով կռիւ տալ վերևից Թշնամեաց Հետ, և շատերին սպանել։ Բայց բարձրն շատ խիտ լինելուց պարսպի մէկ կողմը քանդուեցաւ, վասն որոյ և Բագրատ շատով վազեց էն կողմը և ամենայն զօրութենով կռիւ էր տալիք։ և որչափ սա սաստիկ էր պատերազմում, Հնչափ էլ Թշնամիքը սաստկացնում էին բարձրն ծածելը։ Ի Թէպէտ Վրացին Գրիգոր՝ որ երկրորդ Իշխանն էր շատ Հնարք սկսաւ բարձրին խափանելու, բայց չկարաց, վասն որոյ ամէնքն էլ Թուլացան, և Հնարքը չէին գտնում։ Միւս օրը արեգակի դէմս գալուց առաջ Պարսիկները ծածելին բարձրով պատերին և քանգվելցան, էն որ սկսան Պարսիկք ուրախութենից դուռերն և վրայ վազելին էն կողմը ներս մտնել, բայց ամրհետև նեղ էր անցքը, և քանդուածը քարուքար, չէին կարողանալ համարձակ մտնել ներս և Ճանապարհ գլանել։ Իսկ քաղաքի զօրքը սկսան պատերազմել, ջարդեցին և կոտորեցին Թշնամեաց շատ ոզիք, և երկար ատ այս կռիւը երեք ժամ։

Ա.լփասլանը տեսնելով, Թէ Հնար չկայ քանդուած պարսպի կողմն ներս մտնել, և ուրիշ կողմն էլ Հանարհարհ չկայ՝ յուսահատեցաւ, ու Հրամայեց զօրքին յետ դառնալ և ոտնայն տեղը չկտորվել։ Այս տեսան էլ Բագրատ և Գրիգոր իշխանները, սրտները ահռելով ընկած,

Կ՚ելնէ տալու ըլլար թէ Պարսկաստանը կրկին ուխտ առած էր Հայոց Յովհաննէսը ետ դարձնել, եւ Պարսից Թագաւորը Հայոց Յովհաննէսին ետ դարձուց, եւ Հայոց Յովհաննէս ալ Պարսից Թագաւորին ետ դարձուց։ Ասոնք ամենքն ալ ուխտ առած էին, որ Հայոց Յովհաննէսը ետ դարձնեն, եւ ինքն ալ ուխտ առած էր, որ ետ չդառնայ։ Ասոնք ամենքն ալ ուխտ առած էին, եւ ինքն ալ ուխտ առած էր, եւ ինքն ալ ետ դարձաւ

և զամենայն մարդ՝ ի տեսանելն և՝ ի զարմանս ցնա-
նիլ. որ և ասելոցն նժոյգ՝ անկաւած զապուխ առա-
չի ընդմոռոգել՝ ի հառաչելէն սրտագանն՝ որ գնա-
ւաւ հարիանէր, շարժուցանէր զառաջինն տեսանելիս։ Ոմն
օրացն բարձրեալն խառն առաջի ընդմոռոգել՝ զբնի-
նովքն սրեցին՝ զինուեալ կառավիլով։ Եւ առա-
պատանին վերջին ընծայ և խնդրեալ էին կռնատրափան
դառաջ, մինչ զի զրեօղս և զազարտիս առ բարի նոսիանձ
բահիլ՝ առնին բնակելոյն կրծատարաց։ Օ այս՝ և
որ ասին նանոն է, առաւել. ունէք աշխատիս մեր։ Եւ զայս
զի զրկեն, զի յորժամ զասին հակառակեն պատասխան,
անհնարին շարժեցին զարհուրանս։

Ընդ այժմ Թագաւոն անկեալ՝ ի պատուոյ՝ եղեւ
զինքն կարծառաւ նոսի՝ ի հետաքննուկ տեղին. այսպէս
և հպարտասիտական ամառն ամենայնիւ՝ ի բնակելին,
ցաւանդ տիտուր դիմօք եղեն նորահարսն. Ճաշակել
յայրեալ Քեանն։ Հինգերորդին անտեսրանդ շրջելով սեռ՝ ի
Պարս և սին՝ ի Յոյնս, և սին՝ ի Արեւ։ Անասուն գառնոյն
ոգոստոց եղելով՝ ի հայրենեաց անկեալ՝ ի Հռոմ Քեանն,
մնդնէն, որ և են եղեն զերկիւղ առեծուծն՝ ի խշտիս
երիտաց։ Ընդառնական ոգոստանքն առեւրակ և անմոռոգի։
Արդարական աշխարհն Թագաւոր՝ ի բնակելոյն։ Ոչ լսի
ձայն ուրեմն Քեանն՝ ի կռնն այդեաց, և ոչ բարեգա-
նելն Քեան առ կիսոցս հնձանին։ Ոչ խոզան մանկանք ա-
ռաջի Տեառնէն, և ոչ նոսին ասեռաւ ձեզք՝ ի հրապա-
լակս։ Ոչ յոն ձայն հարանեաց, և ոչ զարգարմնն առաւ-
գառաք հարմանալին։ Պահեսաց այս ամենայն և կա-
թառ և ոչ ես յաւելուցս յառնել բոռ ոգոստոցին
ձայնին։ Ընդմ յոգոս վախճացաւ մեզ ամենայն և ա-
բարեքեանն պատմուճանին այն յարձակեալս խոզ տիս-
խեցուս։ Ոչ յոն տանիկին զերշաւառ Քեանս մերոյ ըզ-
պատան Քեան։ Ոչ սիրս փորձիչն, որ ոչ լրանիկ հառաչ
մանի և բնիանի հնձնձալով։ Քանիկ քաղաք մեր ա-
ւերեալք և առեք այրեցեալք, ոգոստոցք հեռացեալք և
ոչխարք սրոհք ամբնաջնչն։ Ընդ՝ ի հրապարակս
կռոտելոյք և կռնոյք՝ ի տունս զերի նիւթալ, և կռմ-
նոսան ոգոյք զգոսի հարեալք և զնչեցիկ դիմք սա-
ռանկաց Քեանսն։ Նոյոք՝ ի հրապարակս՝ ի խոյ-
ռաւանան անկեալք և նիւնոսոգոյք առաջն ձերոյ սոյ-
խոռել նիւնալք. պատանեկան ոլիք ձերոց ընդ սրիւն և
ընդ ոգոյժոյ նիւնալք, և գնացեալ նոցա Քեանսն
խոզոցնալք։ Սուրք Քշնամեացն շրացնալք և ձեռք նոցա
՝ի զոյս Քեանն պահանոյ, ոգոյնց նոցա լարք հառնալք.
և նեռք՝ ի կռոպարձից նոցա ոգոսնալք, անձինք նոցա
ձանձրացնալք, և սիրոյ նոցա յոզոմն Քեան ոչ նիւնալք։

Օ այս որպոսոն առնեալ՝ առաջ առ և կոմծանն-
յոս նիւնալ, գնոն զի կոմծանեցան ընոսիքք նոցա. բոռ-
ձաւ ոգոխոս Քեան յիսնոց ամենայն նիւրի. յամենայն
տեղիս ոգոյք և հառ ոգոյնք. ամենայն տրիք կոմ և լոյս
կռնոց հանոկք. ոչ տրիք գոհանալոյ նիւրք. ոչ ոս-
տիք լոյ գնոսոգոյն Քեան Ընոսոյ։ Ոչ տրիք բանին
դիրք ոս՝ ի կռոս և՝ ի մեծոգոսքեան զոռաց. գնոն
զի ընծեցցին գոսնիկ՝ ի հրապարակս. և ինքեանք
ոգոնցնալք և ոսկնեցնալք։ Ոչ տրիք յոյ ձայն հոր-
ոսանոց, և ոչ ոսնոյք նոգոնին մոնիկոց. ոչ նոսին
ձեզք ոսնոսոյ՝ ի հրապարակս, և ոչ խոզան մանկանք

առաջն նոցա, ոչ նիւոնանան ոգոնցնալք՝ ի յոգոս, և
ոչ խոզան զառիք՝ ի մոգս։ Ոչ՝ նոսն հնձոյ զգոսի
զնչեկս, և ոչ նոսն զոյ բոգնիգոսեն՝ ի նոսնոյ։ Ոչ նոսն
ձոյնք ոգոնքեան՝ ի կռնն այդեաց, և ոչ ծոգոռ-
նան զոնոնք՝ ի ոսոսնոյց։ Ոչոգոռ այս ամենայն,
կոմծոս և ոչ նիւնք։

Ընդ յոգոյիկ են չոգոսոյս զոռաց Քեանք զո, ոմի զո-
զոչ նիւնոնիկ և նիւոնանի, չգնոցնալ, ոգոնոսոյ՝ ի ոչ
ոչնոգոյոյ. այժմ ոսնոնկ զոչս զո, և ոսնս զոռնիս զո
գնոգոսոյոս՝ ի գնոս Քեան, զոռոչս զո ոնոզոռնոզոյ հո-
նիոս գչոգոյ, գնգնոցս զո ոգոնոզոյոս՝ ի հնոյ. ոն-
ծոգնոգոյն և գնոգոսոյ ոչոգոյ ոգոնոզոյ՝ ի ոչոգոյ Քեան։
Ընս ոնոչ կոռոգոյոյն գոռ Քոգոն ոգոյն նոզոյ. ոս Պոռ-
նոնոց, ոսոն, ՝ի գնոռ Քեան գոզոռ Քեան նոզոյ և գոնոռ
նոզոյ՝ ի ձնոռ Քշնոնոնոց նոզոյ,, և ոզ՝ ի կոզոգնն և. զոյց
Քնոնոռոս չոսն զոռգնոռն, և ո՛չ ոգոնոս չոյնոսոյ,, ։

Ընյոգոյն ոզոռնք և ոգոռոռոս չոսգնոգոյ ոնոռոռոնոզ
Ընոռոռոնոզոյոյն գոզոչ չոգոռոյ գնոռոս Քեանք գնոռ
ոնոգոնոյ Քե զոզոչ ոյն ոգոռոռ Քեանն Ընգնոռոգնի 1 ոռ-
ոգնգնոցոչ, ոզ ոզոռոչ է՝ ի գնեոռոգի 1844 Քոգն,
ոգնչ զոռգնգոյ ոռոնոյ զնգոցնգ գնգ ոռոռ չոռ նոռոռոռ,
ոռնգ ընզոզոռոգի չոռնկոցոգն կոգոչ ձնոռ գնգոռ ոգոռ-
ոնոզնգոն և կոզոզոյ։

Ընգն զոզոռգ չնռ ոնոռոռ Պոզոգոչ ձնոռգնն գոմ-
ոռոն ոռոգն Ընոռոռոգն Ընգնոցոռ Քեանն ռոռոգոգոգ, գգ-
նոգնգնոչզ չոռ նգնն նոզոռոչ՝ ոռոռ ոզոգնգն ոռոռոռոռոռ-
Քեանն, և Ընգնոցոն ոգոզ և ոնզոզ գոզոզ գնգոչոյ ոռ-
զոռ՝ նզ նն զոռոռոգն հզոռոռոգն և գոզոռոռ գոզոչ նգ-
ռոնգ ոգ ոչոռոռ Ընգնոցոռ Ընգնոցոռ գնգոռ ոնոռոռ
Քեանն։ Ոչ ոգոռ ոգոռոռոռ Ընգնոցոռ Ընգնոցոռ
ոզ ոգնգն գնոռ չոռոռ, ոչ՝ ոռոռոռոռ Քեանգ Ընգնոցոռ,
գոռոռ Ընգնոցոռ Ընգնոցոռ Ընգնոցոռ Ընգնոցոռ
նգնոռոռ Ընգնոցոռ Ընգնոցոռ Ընգնոցոռ Ընգնոցոռ
Ընգնոց

մեկ տարվայ չափ տալ գործ քաղաքացիք և շատ մարդիկ սկսան վախչիլ քաղաքին, շատն ել քնկան Թշնամուց ձեռքը և չարաչար մահով մեռան և հնգետն էր ապատվածը, որ գետինը ծածկվեցաւ սակաւնիրով և սրինով, ինչպես Սամուել երեցն Պնկոյ պատմիչ գրած է, որ ասքով տեսել էր:

Թշնամիքը տեսնելով՝ Թե մեկ տարի է, որ չկարացին առնուլ քաղաքը, պատերազմը տատակցրին և սկքսան վրայ վազել պարսպի վրայ, որ վերև գնան, բայց մեկ հայ կինասրանաւ անուն Ա. Հեռանի վերեկէ սկսաւ կռիւ տալ ինչպես այլ մարդ և Թշնամուց բազմութիւնը քաղաքի հարածական էր անում, Թէպետև շատ ել վիրաւորվեցաւ նեռներից, բայց ոչինչ չէր համարում, և նեռները հանելով իրան անձնեին, գնում էր Թշնամուց վրայ, որով և զարմացնում էր նրանց, որ կինասրանաւ տեղովը կենդան դեմ կռնդնից և կռիւ տուաւ: Փառաւորը տեսնելով Թե ոչինչ չկարաց ձեռաւ տալ քաղաքին, իսոց ուղարկից Սալհեթ իշխանին և մեծամեծներին, ասելով նեռե քաղաքը կ'տաք՝ ոչ մեկին ձեռաւ չեմ տալ ես, այլ կ'պահեմ խաղաղութեան մեջ, իրրև իմ ժառանգութիւն: Գալպի գնացաւրը և իշխանները ժամանակ տուին պատասխան տալու և ուղարկեցին մոդ Դիմիտրե Ալպա Թագաւորի մոտ, որ էր Դաւթի Թագաւորի որդին, Թէ ի՞նչ կասէ նա, և նա գիտնալով Թէ Պնկի քաղաքը հանդուրժութիւն չի զանել Թշնամիաց երեսից, լաւ համարեցաւ տալ փառաւորին, և հրամայեց հաշտութիւն խոսել են պայմանով, որ որբան ինքն կենդանի է, իր անունով ձեոց քաղաքը և կամուրջին եկեղեցւոց վրայ խաչն նշանը կենայ:

Էս բանին համաձայնեցաւ փառաւորը և երդում արաւ ու մնաւ խաղաղութեանով նոր 1126 Թուին և ոչ մեկին վնաս չտուաւ, այլ աշխատից՝ աւելի հանդիստ պահել քնակիչներին, բայց յետոյ եկեղեցիքը կործանեց:

38 տարի անցնելէն յետոյ Ալպա Դիմիտրե Թագաւորի որդի Գեորգին 1161 Թուին առաւ Ըրաքեաւ և Պնկի քաղաքը. էս որ լսեց Ըահարմին Պմիրայի յետոց գնաց ուզեաւն հաղար զօրքով Պնկոյ վրայ, իսկ Գեորգի Ալպա Թագաւորը հաւաբ եօթն հազար զօրքով և մեծ կռուած և շատ գերի արաւ, ինչպես Սամուել երեցը պատմում է, Թէ „Մենք կ աչքով տեսանք քանի երեք հազար ձագ ձագուկով էր, որ գերի արաւ, Թող սպանվածներդ, որ մեր վարդապետը ծանկում էր,, Բայց 1163 Թուին, տեսնելով Գեորգի Թագաւորը, Թէ պարսիկը չեն Թողնում հանդիստ, և միշտ աւերում են Թէ Հայոց և Թէ Ալպա կողմերը, վանն որոշ յետ տուաւ Պնկի քաղաքը պարսից Թագաւորի Սալանի ձեռքը, և հաշտութիւն դրեց: Բայց 1174 Թուին Գեորգի արքային կրկին յետ խլեց Պնկի քաղաքը պարսից ձեռքէն և կոստակալ կարգեց Իւանե Ռուպենեանցին, և դարձաւ Պնկին պատերազմի պատճառ, երբեմն պարսից ձեռքին էր լինում, երբեմն Ալպա ձեռքին:

1239 Թուին Ջալալեդին մեծ իշխանն Թաւրիզի պատերազմից անհամար զօրքով Պնկի քաղաքի չորս կողմը և տասնիկ պատերազմ բացից, մինչև որ սակ ընկաւ քաղաքումը և իշխաններից շատերը դուրս եկան քաղաքիցը և մատնեցին երանց անձն Թամթաղների ձեռքը, և Ջալալեդին հրամայեց տալ նրանց կիրակոս, և երեսանց էլ պատիւ տուաւ, էս որ տեսան քաղաքացիքը, համարեա Թէ կիսով չափ դուրս եկան երանց Թշնամուց կողմը. նրանք էլ բաժանեցին երանց մէջ, որպես Թէ իրանք առնելու, բայց յետոյ ամենքին էլ կոտորեցին առանց խնայելոյ, բայց՝է կանանց, մանկանց և արհեստաւորներից, որ պէրք տարան: Այս տեսակ քաղաքը՝ կոտորածքին անելը և դարձանելը, տիրապետելին եկեղեցիքը, և էնպես քանդեցին քաղաքը, որ էլ չէր ընդունում ձանաչելը, ինչպես որ կիրակոս պատմիչը գրած է իր աչքով տեսածը:

Ա յսքան անառանելի աւերածութենից, կոտորածից, դերութենից յետոյ Պնկի քաղաքը բոլորվին կործանեցաւ շուրջ պատճառաւ 1519 Թուին. և քանիքերը ցրուեցան զանազան տեղեր, Ալանայ կողմը, Պարսկաստան, Թաւրիզստան, Ըշտարխանաւ մօտ, Ղրիմ, Ֆեոդոսիայ, Լեհաստան և Վրաստան:

Ս. Գ. Մ.

Ծանուցումն:

Յետոյ որժանայորդ անձինքն բաց՝է յատուկ իրանց համար մի մի բաժին առանալուց մեր,, Պեղծ Հայաստանի,, լսագրին նաև այլոց հետաւոր եղբարց համար հոդ տանին հանել անտի բաժին՝ յորդորելով ազգասիրական հոգւով:

Ղրղարի վանական Ազգ Յովհէի Ստեփանոսեան Իզմիրլեանց վասն փարիզու ազգային վաճառանին Հայոց, Գորբատու Համալսարանի Հայ ուսանողաց, Նոր Ջուղայու Հայոց Ուսումնարանին, և կաթողիկոսական Արքեպիսկոպոսական Աթոռանին:

Բժիշկ Ղազ Յոհաննես Պօղոսեան Կոստանդնի մէջ հաս վասն որբոց Հնչմիածնայ Գորբատան:

Թիֆլիզու քաղաքացի ազգ Ռոստոմ Գաբրիելեանց Ըրտաշէսեանց մի հատ նոր Բայազիդու Հայոց Ուսում նարանին:

Печатать позволяется

Тифлисъ. Марта 15-го 1858 года. Цензоръ И. Кайтмазовъ.

Խմբագիր Սեբաստիա Գաբրիել Արքեպիսկոպոս:

Ի Տպարանի Ներսիսեան Հոգևոր Դպրոցի Հայոց
Ընծայարկու Հիշատակեան Ազգ Գեորգեայ Եպծրուանց:

ԹԻՖԼԻՍ.